

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 340.114

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/34>**Бортняк В. А.**

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Захожай З. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Боришкевич О. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена дослідженню проблем забезпечення реалізації виборчих прав громадян України в умовах воєнного стану та під час підготовки до проведення перших післявоєнних виборів. Актуальність теми зумовлена тим, що станом на сьогодні законодавство України не передбачає проведення загальнонаціональних виборів у період дії воєнного стану, що призводить до відтермінування реалізації громадянами активного та пасивного виборчого права. Водночас тривала збройна агресія, масштабні міграційні процеси та мобілізація значної частини населення формують нові виклики для організації виборчого процесу у майбутньому. У статті особливу увагу приділено проблемам забезпечення виборчих прав громадян України, які перебувають за межами держави, внутрішньо переміщених осіб, а також військовослужбовців, участь яких у виборчому процесі може бути ускладнена через безпекові, організаційні та правові чинники. Проаналізовано вплив масової еміграції населення, зміни місця проживання громадян, руйнування виборчої інфраструктури та особливостей проходження військової служби на можливість реалізації виборчих прав. Обґрунтовується необхідність удосконалення правового регулювання виборчого процесу з метою створення ефективних механізмів забезпечення виборчих прав зазначених категорій громадян як у разі можливого проведення виборів під час воєнного стану, так і в процесі організації перших післявоєнних виборів.

Ключові слова: виборчі права громадян, виборчий процес, воєнний стан, післявоєнні вибори, внутрішньо переміщені особи, громадяни України за кордоном, військовослужбовці, реалізація виборчих прав.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія росії проти України та запровадження воєнного стану суттєво вплинули на функціонування демократичних інститутів держави, зокрема на реалізацію громадянами конституційних виборчих прав. В умовах воєнного стану проведення загальнонаціональних виборів законодавством України не передбачено, що фактично призводить до тимчасового відтермінування реалізації громадянами активного та пасивного виборчого права. Водночас тривалість воєнного стану, масштабні соціальні трансформації та значні демографічні зміни створюють нові виклики

для забезпечення виборчих прав громадян у майбутньому.

Одним із ключових наслідків війни стали масові переміщення населення як всередині держави, так і за її межами. Значна кількість громадян України була змушена залишити місце свого постійного проживання та набула статусу внутрішньо переміщених осіб, тоді як мільйони громадян тимчасово перебувають за кордоном. Одночасно значна частина населення проходить військову службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. Усі зазначені обставини суттєво ускладнюють реалізацію

виборчих прав відповідних категорій громадян та створюють нові правові й організаційні виклики для держави.

Особливої актуальності набуває питання забезпечення виборчих прав громадян України у контексті можливих змін до виборчого законодавства або під час організації перших післявоєнних виборів. Масова еміграція населення, зміна місця проживання значної кількості громадян, мобілізація населення та руйнування інфраструктури можуть суттєво вплинути на організацію виборчого процесу та створити ризики для повної реалізації принципів загального, рівного і вільного виборчого права.

У зв'язку з цим особливого значення набуває наукове дослідження проблем забезпечення виборчих прав громадян України, які перебувають за кордоном, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців. Вирішення зазначених проблем є необхідною передумовою для забезпечення демократичності майбутніх виборів, їх легітимності та відповідності конституційним принципам народовладдя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика реалізації виборчих прав громадян традиційно посідає важливе місце у наукових дослідженнях з конституційного та виборчого права. У національній юридичній науці питання правового регулювання виборчого процесу, гарантій реалізації виборчих прав громадян, а також функціонування виборчих систем досліджували багато вітчизняних науковців.

Зокрема, значний внесок у розвиток теорії виборчого права зробили такі вчені, як О. Діденко, О. Айвазовська, Ю. Барабаш, О. Марцеляк, М. Ставнійчук, В. Федоренко, В. Шаповал, А. Магера, Ю. Ключковський та інші. У їхніх працях розглядаються конституційні засади виборчого права, принципи організації виборчого процесу, а також проблеми удосконалення виборчого законодавства України.

Після початку повномасштабної війни проти України у 2022 році у науковому середовищі активізувалися дослідження, присвячені проблемам проведення виборів у воєнний та післявоєнний періоди. У сучасних наукових публікаціях аналізуються питання можливості проведення виборів під час воєнного стану, перспективи організації перших післявоєнних виборів, а також проблеми участі у виборчому процесі окремих категорій громадян, зокрема внутрішньо переміщених осіб, громадян України, які перебувають за кордоном, та військовослужбовців. Разом із тим слід

вказати, що попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених виборчому праву, комплексне дослідження проблем забезпечення виборчих прав громадян України в умовах воєнного стану, з урахуванням масштабних міграційних процесів та особливостей участі у виборах окремих соціальних груп населення, залишається недостатньо розробленим у сучасній юридичній науці. Саме тому подальше наукове осмислення зазначеної проблематики набуває особливої актуальності в контексті підготовки до майбутніх виборів в Україні.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження основних проблем забезпечення реалізації виборчих прав громадян України в умовах воєнного стану, а також визначення правових і організаційних викликів, які можуть виникнути під час підготовки та проведення перших післявоєнних виборів. Особлива увага приділяється аналізу проблем участі у виборчому процесі окремих категорій громадян, зокрема громадян України, які перебувають за межами держави, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Право громадян брати участь у виборах є одним із фундаментальних політичних прав людини та важливою складовою принципу народовладдя. Реалізація цього права забезпечує можливість громадян безпосередньо впливати на формування органів державної влади та місцевого самоврядування, що є необхідною умовою функціонування демократичної держави.

Конституційні засади реалізації виборчих прав громадян України визначають, що народ здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування [1]. Однією з основних форм безпосереднього здійснення народовладдя є вибори, які повинні проводитися на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборчі права громадян включають активне виборче право, тобто право обирати, та пасивне виборче право – право бути обраним до органів державної влади.

Основні засади організації та проведення виборів в Україні визначаються виборчим законодавством, яке регламентує порядок формування виборчих комісій, ведення Державного реєстру виборців, організацію голосування та встановлення результатів виборів. Виборче законодавство також визначає механізми забезпечення реалізації виборчих прав громадян та гарантії їх захисту [3].

Водночас запровадження воєнного стану створює особливі правові умови функціонування держави та її інституцій. Воєнний стан є особливим правовим режимом, який передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини та громадянина з метою забезпечення оборони держави, захисту її територіальної цілісності та національної безпеки.

У період дії воєнного стану законодавство України не передбачає проведення загальнонаціональних виборів, що обумовлено необхідністю забезпечення безпеки громадян та стабільності функціонування державних інституцій [2].

Разом із тим тривала дія воєнного стану, а також масштабні соціальні й демографічні зміни, спричинені війною, створюють нові виклики для забезпечення реалізації виборчих прав громадян у майбутньому. Масове переміщення населення, перебування значної кількості громадян за межами держави, мобілізація значної частини населення та руйнування інфраструктури можуть суттєво вплинути на організацію виборчого процесу після завершення воєнного стану.

У зв'язку з цим особливого значення набуває необхідність адаптації виборчого законодавства до нових суспільних умов та розроблення ефективних механізмів забезпечення реалізації виборчих прав громадян під час проведення майбутніх виборів [8]. Особливої уваги потребують питання забезпечення участі у виборчому процесі громадян України, які перебувають за кордоном, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців, оскільки саме ці категорії населення можуть зіткнутися з найбільшими труднощами у реалізації своїх виборчих прав.

Проблеми забезпечення виборчих прав громадян України, які перебувають за кордоном. Одним із найбільш суттєвих викликів для майбутнього виборчого процесу в Україні є забезпечення реалізації виборчих прав громадян, які перебувають за межами держави. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентні міграційні процеси, унаслідок яких мільйони громадян України тимчасово виїхали за кордон. Значна частина цих осіб зберігає громадянство України та відповідно має право брати участь у виборах, однак їх фактична участь у виборчому процесі може бути суттєво ускладнена низкою правових і організаційних факторів.

За даними Міністерства закордонних справ України станом на 21 червня 2023 року, за кордоном перебувало близько 8,177 млн українців. Майже 63% українців, які перебувають за

кордоном, – це дорослі, 22% – діти віком до 18 років. Вік ще 15% осіб не уточнено. Варто зазначити, що тільки один із 16 українців за кордоном перебуває на консульському обліку: станом на 21 червня 2023 року таких громадян налічувалося трохи більше ніж 493 000, 88% із яких – повнолітні. Згідно з останніми оновленими даними УВКБ ООН станом на 23 серпня 2023 року в усьому світі зареєстровано 6 196 600 українських біженців, із яких 5 829 600 перебувають у Європі та 367 000 – за її межами. Більшість українців подали заявки для отримання тимчасового захисту або статусу за схожими державними програмами захисту у Європі. Тож близько п'ятої частини громадян України проживають за кордоном, і переважна більшість із них є біженцями, які виїхали після початку повномасштабної збройної агресії Росії в лютому 2022 року та подали заявки на отримання тимчасового захисту або схожого статусу переважно в європейських країнах [10, с. 9–10].

Однією з основних проблем є обмеженість існуючої системи організації голосування громадян України за кордоном. Традиційно голосування таких виборців здійснюється на виборчих дільницях, створених при дипломатичних представництвах та консульських установах України. Проте кількість таких дільниць є відносно невеликою порівняно з реальною кількістю громадян України, які перебувають за кордоном. Це може призвести до значного перевантаження виборчих дільниць, ускладнення доступу виборців до голосування та, як наслідок, фактичного обмеження реалізації їхніх виборчих прав.

Додатковою проблемою є питання обліку виборців та актуалізації даних про їх місце перебування. Значна кількість громадян, які виїхали за кордон у зв'язку з війною, перебуває там тимчасово та не завжди проходить процедури консульського обліку. У таких умовах органи, відповідальні за ведення реєстру виборців, можуть не володіти повною та актуальною інформацією про фактичне місце перебування значної частини громадян, що ускладнює організацію їх участі у виборчому процесі [15].

Крім того, важливою проблемою є географічна віддаленість виборчих дільниць від місць проживання виборців. У багатьох країнах громадяни України проживають на значній відстані від дипломатичних установ, що може створювати істотні труднощі для їхньої участі у голосуванні. У разі проведення перших післявоєнних виборів ці обставини можуть призвести до значного зни-

ження рівня участі громадян України, які перебувають за кордоном, у виборчому процесі.

У зв'язку з цим особливою актуальності набуває питання вдосконалення правових механізмів забезпечення виборчих прав громадян України за кордоном. Йдеться, зокрема, про можливість розширення мережі закордонних виборчих дільниць, спрощення процедур включення громадян до списків виборців, а також запровадження додаткових механізмів голосування, які могли б забезпечити більш широкий доступ громадян до участі у виборах. Реалізація таких заходів є важливою передумовою забезпечення принципу загального виборчого права та демократичності майбутніх виборів в Україні.

Проблеми забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб. Ще однією важливою категорією громадян, реалізація виборчих прав яких може бути суттєво ускладнена в умовах війни та після її завершення, є внутрішньо переміщені особи. Унаслідок бойових дій значна кількість громадян України була змушена залишити місце свого постійного проживання та переміститися до інших регіонів держави. Така ситуація створює низку правових і організаційних проблем для реалізації виборчих прав зазначеної категорії громадян.

Однією з ключових проблем є питання визначення виборчої адреси внутрішньо переміщених осіб. Традиційно виборча адреса громадянина пов'язується з місцем його зареєстрованого проживання, однак у випадку внутрішньо переміщених осіб фактичне місце проживання часто не збігається з місцем офіційної реєстрації. У таких умовах виникають труднощі з включенням виборців до відповідних списків виборців та визначенням виборчої дільниці, на якій вони можуть реалізувати своє право голосу.

Крім того, значна частина внутрішньо переміщених осіб може не мати можливості повернутися до місця свого попереднього проживання через триваючі бойові дії або руйнування житлової інфраструктури. У таких умовах організація голосування за місцем попередньої реєстрації може бути фактично неможливою, що створює ризики для реалізації принципу загального виборчого права.

Суттєві труднощі можуть виникати також у зв'язку з необхідністю актуалізації даних у Державному реєстрі виборців. Масове переміщення населення, зміна місця проживання та значна кількість громадян, які не здійснили офіційної зміни виборчої адреси, можуть призвести до невідповідності даних реєстру фактичному місцю прожи-

вання виборців. Це, у свою чергу, ускладнює організацію виборчого процесу та створює додаткове навантаження на органи адміністрування виборів.

У зв'язку з цим забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб потребує удосконалення правових механізмів організації голосування для цієї категорії громадян. Важливими напрямками вирішення цієї проблеми можуть стати спрощення процедур зміни виборчої адреси, забезпечення належної актуалізації даних реєстру виборців, а також створення організаційних умов для голосування внутрішньо переміщених осіб за місцем їх фактичного проживання під час проведення майбутніх виборів.

Проблеми забезпечення виборчих прав військовослужбовців. Окрему групу громадян, реалізація виборчих прав яких може бути суттєво ускладнена в умовах воєнного стану та під час проведення перших післявоєнних виборів, становлять військовослужбовці. З початком повномасштабної збройної агресії значна частина громадян України була мобілізована до лав Збройних Сил України та інших військових формувань, що обумовлює необхідність створення належних умов для реалізації ними виборчих прав [15].

Особливості проходження військової служби можуть створювати низку практичних перешкод для участі військовослужбовців у виборчому процесі. Значна частина військовослужбовців виконує бойові завдання безпосередньо в районах ведення бойових дій або на територіях, де існують підвищені безпекові ризики. За таких умов організація голосування може бути суттєво ускладнена або навіть неможлива з огляду на загрози для життя і здоров'я як військовослужбовців, так і членів виборчих комісій.

Крім того, проблемним є питання визначення виборчої адреси військовослужбовців та їх включення до списків виборців. Під час проходження військової служби громадяни можуть перебувати далеко від місця свого постійного проживання, що ускладнює їхню участь у голосуванні за місцем реєстрації. Часті переміщення військових підрозділів, зміна місця дислокації та виконання бойових завдань також можуть створювати додаткові організаційні труднощі для реалізації виборчих прав військовослужбовців.

Водночас важливим аспектом є необхідність забезпечення дотримання основоположних принципів виборчого права, зокрема принципу вільного волевиявлення та таємності голосування. Організація голосування у військових підрозділах повинна здійснюватися таким чином, щоб уне-

можливими будь-який вплив на вибір військовослужбовців або порушення таємниці голосування.

У зв'язку з цим забезпечення реалізації виборчих прав військовослужбовців потребує розроблення спеціальних правових та організаційних механізмів. До таких механізмів можуть належати створення спеціальних виборчих дільниць у місцях дислокації військових підрозділів, удосконалення процедур включення військовослужбовців до списків виборців, а також розроблення додаткових гарантій дотримання принципів вільних і демократичних виборів. Реалізація таких заходів є важливою передумовою забезпечення повної участі військовослужбовців у виборчому процесі під час проведення майбутніх виборів в Україні.

Перспективи законодавчого забезпечення перших повоєнних виборів в Україні. Проведення перших виборів після завершення воєнного стану стане одним із ключових етапів відновлення повноцінного функціонування демократичних інститутів в Україні. Водночас організація таких виборів вимагатиме врахування нових соціальних, демографічних та безпекових реалій, які сформувалися внаслідок тривалої збройної агресії та масштабних переміщень населення [11].

Однією з головних передумов проведення перших повоєнних виборів є належна підготовка виборчої інфраструктури. Значна кількість населених пунктів зазнала руйнувань, що може ускладнювати організацію виборчих дільниць та забезпечення належних умов для голосування. Крім того, актуальним залишається питання відновлення та уточнення даних Державного реєстру виборців, оскільки масові переміщення населення можуть призвести до суттєвих розбіжностей між офіційними даними та фактичним місцем проживання громадян.

Важливим напрямом удосконалення громадян, удосконалення процедур формування списків виборців та забезпечення більш гнучких механізмів організації голосування.

Особливу увагу слід приділити забезпеченню легітимності майбутніх виборів та довіри суспільства до їх результатів. Вибори, що відбудуться після завершення війни, матимуть важливе політичне та суспільне значення, оскільки вони повинні підтвердити демократичний характер державного устрою та забезпечити формування представницьких органів влади на основі вільного волевиявлення громадян [14].

У цьому контексті важливим завданням законодавця є створення правових умов для організації виборчого процесу, які одночасно врахо-

уватимуть нові виклики, спричинені війною, та відповідатимуть загально визнаним демократичним стандартам проведення виборів. Удосконалення виборчого законодавства повинно бути спрямоване на забезпечення максимальної доступності виборчого процесу для всіх категорій громадян, незалежно від їх місця перебування або особливостей правового статусу.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що забезпечення реалізації виборчих прав громадян України в умовах воєнного стану та під час підготовки до перших повоєнних виборів є складним і багатограним завданням, яке потребує комплексного правового та організаційного вирішення. Запровадження воєнного стану, масові міграційні процеси, мобілізація значної частини населення та руйнування інфраструктури суттєво вплинули на можливість реалізації громадянами свого активного і пасивного виборчого права.

Особливої уваги потребує забезпечення виборчих прав громадян України, які перебувають за кордоном, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців. Масовий виїзд громадян за межі держави створює значні труднощі для організації голосування за кордоном, зокрема через обмежену кількість виборчих дільниць при дипломатичних установах та складність обліку виборців. Внутрішньо переміщені особи, у свою чергу, стикаються з проблемами визначення виборчої адреси та включення до списків виборців у зв'язку зі зміною місця проживання. Щодо військовослужбовців, то специфіка проходження військової служби, перебування у районах виконання бойових завдань та часті переміщення військових підрозділів можуть суттєво ускладнювати їх участь у виборчому процесі.

У зв'язку з цим проведення перших виборів після завершення воєнного стану вимагатиме належної підготовки виборчої системи до нових соціальних і демографічних реалій. Особливого значення набуває необхідність актуалізації даних реєстру виборців, відновлення виборчої інфраструктури, а також створення ефективних правових механізмів участі у виборах тих категорій громадян, реалізація виборчих прав яких є найбільш ускладненою.

Важливим напрямом подальшого розвитку виборчого законодавства має стати удосконалення правового регулювання участі у виборах громадян України за кордоном, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців. Це може передбачати розширення можливостей голосування для

громадян, які перебувають поза межами місця своєї виборчої адреси, удосконалення процедур включення виборців до списків виборців, а також запровадження додаткових організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення доступності виборчого процесу.

Таким чином, забезпечення реалізації виборчих прав громадян України в умовах воєнного стану та під час проведення перших повоєнних

виборів є важливою передумовою збереження демократичного характеру державного устрою та забезпечення легітимності майбутніх органів державної влади. Ефективне вирішення зазначених проблем сприятиме зміцненню принципу народовладдя та підвищенню довіри громадян до інституту виборів як ключового механізму формування влади у демократичній державі.

Список літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 року №389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7-9. Ст. 48.
4. Бирченко Б. В. Правові аспекти захисту виборчих прав військовослужбовців. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. Ч. 1 С. 100–106. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.13>
5. Діденко О.М. Інтернет і поштове голосування надто небезпечні. Особливо в умовах повоєнних виборів. 19.01.2026. URL: <https://www.cvk.gov.ua/zmi-pro-tsvk/golova-tsvk-oleg-didenko-internet-i-poshtove-golosuvannya-nadto-nebezpechni-osoblivo-v-umovah-povoieni-viboriv.html>
6. Діденко О.М. Щодо правової основи для проведення повоєнних виборів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 55–58. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/9>
7. Ковальчук В. Б. Воєнний стан і функціонування органів публічної влади: проблеми легітимності та безперервності. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2024. № 1. С. 19–31.
8. Магера А. Чи можливі вибори під час війни? Центр політико-правових реформ. 12.03.2024. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/chy-mozhlyvi-vybory-pid-chas-vijny-vidprovidaye-andrij-magera>.
9. Монастирський М. В. Позачергові парламентські вибори в Україні під час воєнного стану: правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 81. С. 98–104.
10. Дріза М.А. Оцінка ризиків та можливості використання альтернативних форм голосування на післявоєнних виборах в Україні з фокусом на інтернет-голосуванні. Рада Європи. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44410.pdf?utm_source=chatgpt.com
11. Стешенко А. Післявоєнні вибори в Україні: яку модель пропонує ЦВК. 08.01.2026. URL: https://lb.ua/news/2026/01/08/715850_pislyavoienni_vibori_ukrayini.html
12. Федоренко В. Л. Виборчі права громадян України в умовах воєнного стану: конституційно-правовий аналіз. *Юридична наука*. 2023. № 2. С. 15–26.
13. Шаповал В., Пустовіт І. Доцільність обмеження виборчого права в Україні під час дії воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 4 (52). С. 14–22. DOI: 10.32782/2306-9082/2023-52-2. DOI: 10.32782/2306-9082/2023-52-2
14. Civil Network OPORA. Roadmap for Ensuring Organization of Post-War Elections in Ukraine. Kyiv, 2025. 58 p.
15. Razumkov Centre. The Future of Elections in Ukraine: The Factor of War: аналітична доповідь. Київ, 2024. 42 с.
16. Shevel O., Way L. Ukraine's Democratic Resilience Under Martial Law. *Journal of Democracy*. 2024. Vol. 35, No. 1. P. 5–20.

**Bortniak V. A., Zakhozhai Z. V., Boryshkevych O. V. PROBLEMS OF REALIZATION
THE ELECTORAL RIGHTS OF CITIZENS OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW**

The article is devoted to the study of the problems of ensuring the realization of electoral rights of citizens of Ukraine under martial law and during the preparation for the first post-war elections. The relevance of the topic is due to the fact that, at present, Ukrainian legislation does not provide for the holding of nationwide elections during a period of martial law, which leads to a delay in the exercise of active and passive voting rights by citizens. At the same time, the prolonged armed aggression, large-scale migration processes and the mobilization of a significant part of the population create new challenges for the organization of the electoral process in the future. Particular attention in the article is paid to the problems of ensuring the electoral rights of Ukrainian citizens who stay abroad, internally displaced persons, as well as military personnel, whose participation in the electoral process may be complicated by security, organizational and legal factors. The influence of mass emigration of the population, changes in citizens' place of residence, destruction of electoral infrastructure and the specifics of military service on the possibility of exercising electoral rights is analyzed. The article substantiates the need to improve the legal regulation of the electoral process in order to create effective mechanisms for ensuring the electoral rights of these categories of citizens both in the case of a possible holding of elections under martial law and during the organization of the first post-war elections.

Key words: *electoral rights of citizens, electoral process, martial law, post-war elections, internally displaced persons, Ukrainian citizens abroad, military personnel, realization of electoral rights.*

Дата першого надходження статті до видання: 08.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025